

บทที่ ๔

บุคคลผู้เข้าถึงความสุขตามหลักพุทธปรัชญา

ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขจัดเป็นเหตุ บุคคลผู้เข้าถึงความสุขเพราะดำเนินตามปฏิบัติทางจิตเป็นผล และผลดังกล่าวเป็นประสบการณ์ซึ่งได้มีการบันทึกไว้ เช่นการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จัดเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการยืนยันถึงสัจจะของพุทธปรัชญา ในสมัยพุทธกาลนั้น มนุษย์รู้จักความสุขสูงสุดได้แค่ชั้นพรหมโลก ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในปรัชญาอุปนิษัท พระพุทธเจ้าทรงเป็นบุคคลแรกในโลกที่ได้ค้นพบความสุขระดับที่สูงกว่าพรหม คือนิพพานสุขและตรารอบจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เราก็คงไม่อาจกล่าวได้ว่ามีผู้ใดสามารถค้นพบความสุขระดับที่สูงกว่านิพพานสุข ด้วยเหตุนี้จึงถือว่านิพพานสุขเป็นความสุขระดับสูงสุด ซึ่งมีลักษณะพิเศษและปรากฏว่ามีในพุทธศาสนาเท่านั้น

ลำดับต่อไปจะได้ยกตัวอย่างบุคคลบางท่านผู้เข้าถึงความสุขตามหลักพุทธปรัชญาตามที่มีหลักฐานบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ พระพุทธเจ้า บุคคลแรกที่เข้าถึงความสุขสูงสุดตามหลักพุทธปรัชญาคือ

พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาแห่งศาสนาพุทธ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จออกบรรพชาและทรงครองเพศรวิวาสอยู่ ณ ทรงมีพระนามว่า เจ้าชายสิทธัตถะ ถ้านิพพานสุขมีไข่ความสุขที่ล้ำเลิศกว่าสุขใด ๆ แล้ว เจ้าชายสิทธัตถะก็คงจะไม่เสด็จออกบรรพชา ทั้งนี้เพราะชีวิตของพระองค์พึงพร้อมไปด้วยความสุขสบาย เนื่องจากพระองค์เป็นโอรสกษัตริย์ จึงอยู่ในฐานะที่สามารถแสวงหาความสุขต่าง ๆ ได้ตามที่พระทัยปรารถนา แต่พระองค์กลับไม่ยินดีในความสุขที่ทรงได้รับด้วยทรงเห็นว่าความสุขเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืน หากความแน่นอนมิได้

วันหนึ่งพระองค์เสด็จประภาสอุทยาน ทรงเห็นเทวทูต ๓ คือ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย โดยลำดับ ทรงเกิดความสังเวชพระทัยจึงเสด็จกลับ และในวันที่ ๔ ของการเสด็จประภาสทรงเห็นบรรพชิต ยังความพอพระทัยในการบรรพชาให้เกิดขึ้นว่า

"การบรรพชา"^๑ จึงคัดลिनพระทัยเสด็จออกบรรพชา เมื่อบรรพชาแล้วพระองค์ได้เสด็จสู่สำนักของดาบสสองท่านคือ อาฬารดาบส กาลามโคตร และ อุทกดาบส รามบุตร^๒ ทรงศึกษาวิชาจากดาบสทั้งสองจนมีความรู้ความเชี่ยวชาญเทียบเท่าอาจารย์ทุกประการ ดาบสทั้งสองได้ช่วยให้พระองค์เป็นอาจารย์ช่วยสั่งสอนศิษย์อื่น ๆ ในสำนักต่อไป พระองค์ไม่ทรงรับคำเชิญด้วยทรงพิจารณาว่าวิชาการต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ศึกษาจากสองดาบสไม่สามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ จึงเสด็จจาริกเพื่อแสวงหาความหลุดพ้นต่อไป

เมื่อจากสำนักของดาบสทั้งสองมาแล้ว พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยพระองค์เอง ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาต่าง ๆ ตามความนิยมของคนสมัยนั้นที่เชื่อว่าจะทำให้ถึงความหลุดพ้นได้ เมื่อพระองค์ได้บำเพ็ญทุกรกิริยาต่าง ๆ เช่น ทรงกลืนลมหายใจเข้าออก ทรงอดอาหารจนพระวรกายซูบผอม ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงความหลุดพ้น เมื่อทรงเห็นว่าการปฏิบัติดังกล่าว เป็นการปฏิบัติที่เยี่ยงสุด ไม่อาจทำให้ถึงความหลุดพ้นได้ จึงทรงเลิกวิธีบำเพ็ญทุกรกิริยา และหันมาบำเพ็ญสมาธิด้วยการอบรมจิตให้สงบแน่วแน่จนสามารถเข้าถึงความหลุดพ้นด้วยการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด การตรัสรู้ทำให้พระองค์ได้ค้นพบความสุขที่แท้จริงและเป็นความสุขระดับสูงสุด เรียกว่านิพพานสุข มรรคหรือหนทางที่นำไปสู่ความสุขสูงสุดนี้ พระองค์ทรงเรียกว่า "ทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์แปด"^๓ ซึ่งได้แก่อริยมรรค มีองค์ ๘ ที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ "ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพานสุข" นั้นเอง

^๑ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมปิฎกสุกขาแปล ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๑๕.

^๒ ส. วัฒนเศรษฐ์, พระมหาบุรุษ, หน้า ๔๑.

^๓ วิกิพีเดีย, พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา, แปลโดยพุทธทาสภิกขุ (พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๒๔.

ในคาถาธรรมบท ชราวรรคที่ ๑๑ พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานแสดงถึงความสุขของ
พระองค์ไว้ว่า

เราแสวงหานายช่างเรือนอยู่ เมื่อยังไม่ประสพ แล่นไปแล้วสูงส่งสาร มีชาติไม่น้อย
ความเกิดเป็นทุกข์รำไป แนะนำช่างเรือน ชัดนี้เราพบท่านแล้ว ท่านจักไม่ต้องสร้าง
เรือนอีก ซึ่โครงของท่านทั้งหมดเราหักแล้ว ยอดเรือนเราขุดเสียแล้ว จิตของเราถึง
แล้วซึ่งนิพพานอันปราศจากสังขาร เราบรรลุนิพพานแล้ว...

๔.๒ ปัญจวัคคีย์ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ และทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอย่างเคร่งครัด
อยู่นั้นได้มีนิกบวช ๕ รูป คือ โภทัญญะ วัชปะ ภัททิยะ มหานามะ และชัสสชิ ที่เรียกว่าคณะปัญจ
วัคคีย์^๑ มาคอยเฝ้าปรนนิบัติรับใช้ เพราะเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในความอดทนและเสียสละ
ของพระองค์ ครั้นเมื่อพระองค์ได้เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา คณะปัญจวัคคีย์เหล่านี้ก็พากันคิดว่าพระองค์
ทรงหมดความพยายามแล้ว คงไม่สามารถเข้าถึงความหลุดพ้นได้ เนื่องจากคนในสมัยนั้นเชื่อกันว่า
วิธีที่จะเข้าถึงความหลุดพ้น จะทำได้ก็ด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยาเท่านั้น

ดังนั้นเมื่อเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา คณะปัญจวัคคีย์จึงพากันหนีพระ
องค์ไปอาศัยอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี^๒ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงระลึก
ถึงดาบสทั้งสองที่เคยเป็นอาจารย์ของพระองค์ แต่ก็ทรงทราบว่าท่านทั้งสองได้ถึงแก่กรรมแล้ว
พระองค์จึงทรงระลึกถึงคณะปัญจวัคคีย์ที่เคยมาปรนนิบัติรับใช้พระองค์ในสมัยที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ
ทุกรกิริยาอยู่ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันและ ทรงแสดงปฐมเทศนาชื่อว่า
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๓ โปรคคณะปัญจวัคคีย์ ทำให้โภทัญญะเป็นผู้มีดวงตาเห็นธรรม บรรลุพระ
อรหันตองค์แรกของโลก ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงเปล่งพระอุทานว่า "ท่านผู้เจริญโภทัญญะได้
รู้แล้วหนอ ท่านผู้เจริญโภทัญญะได้รู้แล้วหนอ"^๔ เมื่อพระโภทัญญะได้บรรลุอรหันตผลเป็นพระ

^๑ สุต. ขุ. ธ. ๒๔/๒๑/๔๕-๔๖

^๒ วิกิซัสตราจารย์, พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา, แปลโดยพุทธทาสภิกขุ, หน้า ๑๐๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

^๔ วิ. มห. ๔/๑๓-๑๗/๑๔-๒๒

๕ วิ. มห. ๔/๑๗/๒๒

อรหันต์แล้ว ในเวลาต่อมา นักบวชอีก ๔ รูป ก็ได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ตามลำดับคือ ภัททิสสะ ภัสสชิ วัปปะ และมหานามะ^๑ คณะปัญจวัคคีย์จึงเป็นบุคคลที่เข้าถึงนิพพานสุข และเป็นประจักษ์พยานในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน พระโกลนทัญญะได้ประกาศความรู้สึกถึงความสุขที่ได้รับไว้ว่า "เราบรรลุอมตพหันทันสงบ ระงับอันยอดเยี่ยมมันแล้ว เรากำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีอาสวะอยู่ คุณวิเศษเหล่านี้ คือปฏิสัมมทา ๔ วิโมกข์ ๔ และอภิญญา ๖ ทำให้เราแจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว"^๒

๔.๓ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พระสารีบุตรเมื่อยังไม่ได้บวชนั้นมีชื่อว่า อุปติสสะ ส่วนพระโมคคัลลานะ มีชื่อว่า โกลิตะ อุปติสสะกับโกลิตะเป็นเพื่อนรักกันมาแต่ครั้งเยาว์วัย วันหนึ่งทั้งสองไปอุ้มทรสพดัยกันแล้ว เกิดความเบื่อกันด้วยคิดปลงสังเวยว่าบุคคลผู้แสดงในมทรสพดัยนั้นไม่ช้าก็จะถึงความชราและตายในที่สุด จึงคิดที่จะหาความหลุดพ้นจึงพากันไปบวชในสำนักของสมณชยปริพาชก ศึกษาอยู่ในสำนักของสมณชยได้ไม่นานก็สามารถเรียนจบหลักสูตรตามลัทธิของสมณชย ทั้งสองจึงคิดว่า ควรจะแยกกันไปเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น แต่ก็ได้สัญญากันว่าใครบรรลุความหลุดพ้นก่อนจะต้องกลับมาเล่าให้อีกคนทราบ

วันหนึ่งอุปติสสะได้พบพระภัสสชิกำลังบิณฑบาตรอยู่ เกิดความเลื่อมใสจึงเดินตามพระภัสสชิไปและรอนพระภัสสชิฉันภัตตาหารเสร็จจึงเข้าไปเรียนถามด้วยเนื้อความดังนี้ "ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่าน่องใส่นึก ผิวพรรณบริสุทธ์ผุดม่อง ผู้มีอายุ ท่านบวชอุทิศเฉพาะใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร"^๓ พระภัสสชิคิดว่า ธรรมดาปริพาชกย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อพระศาสนา จึงแสดงความสีกซึ่งในพระศาสนาแก่อุปติสสะว่า "ธรรมเหล่านี้ มีเหตุเป็นแดนเกิดพระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมี

^๑ ภิคุสิลาจารย์, พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา, แปลโดย พุทธทาสภิกขุ, หน้า ๑๕๑.

^๒ สุต. ขุ. อป. ๓๒/๔/๘๔

^๓ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑, หน้า ๑๒๓.

ปกติตรัสอย่างนี้"^๑

อุบติสสะเมื่อได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิก็บรรลुโสดาปัตติผล จึงเรียนถามถึงสำนักของพระพุทโธเจ้า ส่งพระอัสสชิให้ล่วงหน้าไปก่อน แล้วจึงกลับไปหาโกลิตะ ดังที่ได้สัญญากันไว้ เมื่อพบโกลิตะก็ได้แสดงธรรมที่พระอัสสชิได้แสดงให้ตนฟัง โกลิตะก็บรรลุโสดาปัตติผล แล้วบุคคลทั้งสองก็พากันเดินทางไปยังสำนักของพระพุทโธเจ้า เมื่อไปถึงก็ได้บวชเป็นพระภิกษุ อุบติสสะได้ชื่อว่า พระสารีบุตร ส่วนโกลิตะได้ชื่อว่า พระโมคคัลลานะ พระโมคคัลลานะบวชได้ ๗ วัน ก็บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระสารีบุตรบรรลุอรหัตตผลหลังพระโมคคัลลานะ คือบวชได้ครึ่งเดือนจึงบรรลุ

พระพุทโธเจ้าทรงประทานตำแหน่งอัครสาวกแก่ภิกษุทั้งสอง โดยให้พระสารีบุตรผู้เลิศในทางปัญญาเป็นอัครสาวกเบื้องขวา และพระโมคคัลลานะผู้เลิศในทางฤทธิ์เป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย

ในคัมภีร์อโฆทาน มีข้อความตอนหนึ่งที่ท่านพระสารีบุตร ได้แสดงความรู้สึกถึงความสุขของท่านว่า

เราเป็นผู้ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน เพราะเห็นท่านอัสสชีก่อน ท่านพระสาวกนามว่าอัสสชินั้น เป็นอาจารย์ของเรา เป็นนิกปรายัญ เราเป็นสาวกของท่าน วันนี้เป็นธรรมเสนาบดี ถึงที่สุดในที่ทุกแห่ง เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ท่านพระสาวกนามว่าอัสสชิเป็นอาจารย์ของเรา ย่อมอยู่ในทิศใด เราย่อมทำท่านไว้เหนือศีรษะในทิศนั้น (นอนผืนศีรษะไปทางทิศนั้น) พระโคตมศาสดายุตพรพุทธเจ้า ทรงระลึกถึงกรรมของเราแล้ว ประทับนั่งใน (ท่ามกลาง) ภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งอันเลิศ คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิทา^๒ ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาเราทำเสร็จแล้ว ฯ

ในคัมภีร์เดียวกันนี้ ท่านพระโมคคัลลานะ ได้แสดงความรู้สึกของท่านไว้ทำนองเดียวกันว่า

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔.

^๒ สุต. ข. อป. ๓๒/๓/๔๓.

เราหมิ่นประกอบในริเวก ยินดีในสมาธิภาวนา กำหนดรู้อาสาะทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีอาสาะ อยู่ แม่แผ่นดินอันลึกซึ้ง ทนทานอะไรจัดโดยยาก เราผู้ถึงที่สุดแห่งฤทธิ์พิงให้ไหวได้ด้วยนิ้วแม่มือซ้าย เราไม่เห็นอัสมินามะ มานะของเราไม่มี (เราไม่มีมานะ) เรากระทำความยำเกรงอย่างหนักแน่นที่สุดในสามเณร ในกัปอันประมาตมิได้ แต่กัปนี้เราสั่งสมกรรมใดไว้ เราบรรลู่ถึงภูมิแห่งกรรมนั้น เป็นผู้บรรลู่ถึงธรรมเครื่องสิ้นอาสาะแล้ว ฤทธิพิเศษเหล่านี้คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาเราทำเสร็จแล้ว...

๕.๔ พระจิตตหัตถเถระ กุลบุตรชาวเมืองสาวัตถีผู้หนึ่งเป็นคนเลี้ยงโค วันหนึ่งเขาเดินหาโคตัวผู้ที่หายไปจากฝูงและพบโคตัวนั้นในเวลาเที่ยงจึงนำโคเข้าฝูง กุลบุตรผู้นี้เกิดหิวข้าวเป็นกำลังจึงเข้าไปในสำนักสงฆ์เพื่อขออาหารกิน ภิกษุได้ให้อาหารที่เหลือจากฉันแล้วแก่กุลบุตรผู้นั้น กุลบุตรกินอาหารด้วยความพอใจในรสและคิดว่าตัวเองทำงานสม่าเสมอทั้งกลางวันกลางคืนก็ยังไม่ได้อินอาหารเลิศรสเช่นนี้ จึงคิดที่จะบวชเพื่อที่จะได้ไม่ต้องทำการงานและได้อินอาหารรสเลิศ กุลบุตรได้เข้าไปหาภิกษุเพื่อขอบวช ภิกษุก็ได้จัดการบวชให้กุลบุตรตามความประสงค์ เวลาผ่านไป ๒-๓ วัน กุลบุตรผู้เป็นภิกษุก็มีร่างกายอ้วนท้วนสมบูรณ์กว่าแต่ก่อน ครั้นแล้วภิกษุรูปนี้กลับคิดว่า การบวชนี้ต้องเที่ยวไปเพื่อภิกษาเลี้ยงชีพ จึงคิดที่จะสึกออกไปเป็นคฤหัสถ์เช่นเดิม เมื่อกุลบุตรสึกไปเป็นคฤหัสถ์ครองเรือนต้องทำงานหนัก เวลาผ่านไป ๒-๓ วัน ร่างกายก็ซูบผอม จึงกลับไปบวชอีก เขาได้บวช ๆ สิก ๆ อยู่เช่นนี้ถึง ๖ ครั้ง ภิกษุทั้งหลายต่างพากันคิดว่า ภิกษุนี้เป็นไปในอำนาจแห่งจิตเที่ยวไปอยู่ จึงพากันขนานนามภิกษุรูปนี้ว่า "จิตตหัตถเถระ"^๒

วันหนึ่งจิตตหัตถกลับจากทำงานในป่าและได้เข้าไปในเรือนเพื่อหยิบผ้ากาสาอะ (ผ้าข้อมผ้าด) ขณะนั้นภรรยาของเขาซึ่งกำลังตั้งครรภ์ได้นอนหลับอยู่ เขาพิจารณาภรรยาที่กำลังหลับอยู่ด้วยความสังเวช เพราะเมื่อนางหลับอยู่นั้นผ้าถุงได้หลุดล้วยลงมา น้ำลายไหลออกจากปาก นอนกรน

^๑ สุต. ขุ. อป. ๓๒/๔/๓๗.

^๒ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระอัมมปิฎกธรรมาแปล ภาค ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๒๐๗.

ดังคริต ๑ ปากอ้า กัดฟัน ภาพที่หล่อ่นปรากฏแก่เขาประจวบสรระที่พองขึ้น เขาคิดว่า "สรระนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เราบวชตลอดกาลประมาณเท่านี้แล้ว อาศัยสรระนี้จึงไม่สามารถดำรงอยู่ในภิกษุภาวะได้"^๑ ดังนี้แล้วก็ฉวยผ้ากาสาจะพันท้องออกจากเรือนไป ขณะที่เดินก็บ่นไปด้วยว่า "ไม่เที่ยง เป็นทุกข์"^๒ และได้บรรลุโสดาปัตติผลในขณะที่เดินบ่นไปนั้น เมื่อไปถึงสำนักสงฆ์ก็เข้าไปไหว้ภิกษุและขอบวชอีกครั้ง ภิกษุทั้งหลายไม่ยอมให้บวช ด้วยเกรงว่าไม่ช้าเขาก็คงสึกอีกเหมือนที่แล้ว ๆ มา แต่ในที่สุดทนการอ้อนวอนของเขาไม่ได้ จึงยอมบวชให้ เป็นครั้งที่ ๗ เมื่อบวชได้ ๒-๓ วัน พระจิตตทัตถเถระ ก็ได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างของบุคคลผู้เข้าถึงความสุขระดับสูงสุดตามหลักพุทธปรัชญาและบุคคลที่เข้าถึงความสุขดังกล่าวมิได้มีเฉพาะที่กล่าวถึงนี้เท่านั้น ความจริงแล้วมีบุคคลอีกหลายท่านที่เข้าถึงนิพพานสุขดังที่มีบันทึกในพระไตรปิฎก แต่ผู้วิสัยไม่สามารถนำมากล่าวได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามบุคคลผู้เข้าถึงนิพพานสุข ที่ผู้วิสัยนำมากล่าวนี้เป็นบุรุษเพศทั้งหมด จึงอาจทำให้มีผู้สงสัยว่าสตรีเพศสามารถเข้าถึงนิพพานสุขได้หรือไม่ ในสมัยพุทธกาล พระอานนท์ก็เคยพูลถามพระพุทธเจ้าว่า สตรีที่ได้สละเหย้าเรือนแล้วออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยของพระตถาคตอย่างเคร่งครัดแล้วจะสามารถบรรลุธรรมวิเศษทั้งสี่ขั้นตามลำดับแห่งอัฐฐังกิมรรค เพื่อบรรลุถึงนิพพานได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า "อานนท์ ถ้าสตรีสละเหย้าเรือนออกบวชในธรรมวินัยนี้ ก็อาจเป็นพระอรหันต์ถึงนิพพานได้ในชาติอันเป็นปัจจุบันนี้เหมือนกัน"^๓ จากพุทธคำรัสนี้ แสดงให้เห็นว่า สตรีเพศก็สามารถเข้าถึงนิพพานสุขได้เช่นเดียวกับบุรุษเพศ ลำดับต่อไปจะได้ยกตัวอย่างสตรีผู้เข้าถึงนิพพานสุขดังต่อไปนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ ภิกษุสีลาจารย์, พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา, แปลโดย พุทธทาสภิกษุ, หน้า ๑๘๖-

๕.๕ พระอุบลวดีมาเถรี^๑ นางอุบลวดีมา เป็นธิดาเศรษฐีผู้หนึ่งแห่งกรุงสาวัตถี เพราะเหตุที่นางมีผิวพรรณเหมือนกลีบอุบลเขียว มารดาบิดาจึงตั้งชื่อนางว่า อุบลวดีมา เมื่อนางเจริญวัย พระราชาและเศรษฐีทั้งหลายในชมพูทวีปได้ส่งบรรณาการไปสู่สำนักของเศรษฐีเพื่อขออนาง เศรษฐีมีรูปร่างที่สะดุดตาใจกให้แก่ใคร จึงเรียกธิดามาถามว่า อยากบวชหรือไม่ นางอุบลวดีมาตอบบิดาว่าอยากบวช เศรษฐีผู้บิดาจึงนำนางไปสู่สำนักของภิกษุณีเพื่อขอบวช เมื่อบวชได้ไม่นาน พระอุบลวดีมาเถรีก็บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์

ในพระสูตรต้นคปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา พระอุบลวดีมาเถรี ได้แสดงความรู้สึกของท่านในการที่ได้บรรลุความสุขสูงสุดว่า

เราเห็นโทษในกามทั้งหลาย เห็นการออกจากกามโดยความปลดปล่อย - เราจึงออกบวช ในธรรมวินัย ในกรุงราชกฤท เราระลึกถึงชาติก่อน ๆ ได้โดยชัดแจ้ง เจโตปริยญาณและโสดาตถะ เราชำระให้หมดจดแล้ว แม้อุทธิ์เราก็ทำให้แจ้งแล้ว ความสิ้นอาสวะเราบรรลุแล้ว - อริญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เราได้ทำเสร็จแล้ว ฯ

๕.๖ พระกิสสาโคตมีเถรี นางกิสสาโคตมี เป็นธิดาของตระกูลเก่าแก่ตระกูลหนึ่งแห่งกรุงสาวัตถี นางได้แต่งงานกับบุตรเศรษฐีและมีบุตรคนหนึ่ง ต่อมาบุตรของนางได้ตายลง แต่นางไม่ทราบว่าบุตรตาย เพราะนางไม่เคยเห็นความตายมาก่อน นางจึงอุ้มศพบุตรแล้วเที่ยวเดินไปในที่ต่าง ๆ เพื่อหายามารักษาบุตร เมื่อนางไปพบพระพุทธเจ้าก็ขอลงมือเพื่อมารักษาบุตร พระพุทธเจ้าได้ให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจากบ้านที่ไม่เคยมีคนตายเลยมาให้ นางไม่สามารถหามาได้

^๑พิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, พระธรรมบทที่กฎรูกถาแปล ภาค ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๑๔-๒๑๕.

^๒ชุด. ขุ. เถรี. ๒๖/๔๖๔/๔๗๐.

เพราะบ้านไหน ๆ ที่นางไปก็มีแต่คนเคยตายแล้วทั้งนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่นาง เมื่อนางฟังธรรมจบนางก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล จึงขอบวชเป็นภิกษุณีและได้ชื่อว่า "กิสาโคตมิเถรี"^๑ ในเวลาต่อมาพระกิสาโคตมิเถรีก็ได้บรรลุอรหัตตผล เป็นพรอรหันต์

ในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา พระกิสาโคตมิเถรีได้แสดงความรู้สึกของท่าน ในการที่ได้บรรลุความสุขสูงสุดว่า "เราได้บรรลุอมตธรรม อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เป็นที่ให้ถึงอมตธรรมเราได้เจริญแล้ว แม้นิพพานเราก็ได้ทำให้แจ้งแล้ว เราได้เห็นแว่นธรรมแล้ว เราเป็นผู้มีลูกสร้อยติดแล้ว บลงการะแล้ว กิจที่ควรทำเราได้ทำเสร็จแล้ว"^๒

๕.๗ พระกษัตริย์เกสิเถรี มีธิดาเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เป็นผู้มีรูปร่างงดงาม บิดามารดาได้สร้างปราสาท ๗ ชั้นให้นางอยู่และให้อยู่แต่ในห้องของปราสาทชั้นที่ ๗ วันหนึ่ง ราชบุรุษได้จับโจรผู้หนึ่งที่ได้กระทำโจรกรรมแล้วมัดมือไขหลัง โดยด้วยหวายครั้งละ ๔ เส้น แล้วจึงนำไปสู่ที่สำหรับประหาร ธิดาเศรษฐีมองลงไปเห็นโจรเกิดมีจิตปฏิพัทธ์ในโจรจนไม่ยอมกินอาหาร เมื่อมารดาถามว่านางได้เป็นอะไรไป นางก็ตอบว่า ถ้านางได้โจรผู้ที่ราชบุรุษจับไปนั้น เป็นสามี จึงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ถ้าไม่ได้โจรเป็นสามีก็จักต้องตาย บิดามารดาของนางพยายาม อ้อนวอนให้นางเปลี่ยนใจ แต่ไม่สำเร็จ จึงไปให้ลิ้นบนแก่ราชบุรุษให้ปล่อยโจร ราชบุรุษปล่อยโจร นั้นและได้ไปฆ่าชายอื่นแทน แล้วไปกราบขอลพระราชาว่าให้ฆ่าโจรแล้ว

เมื่อนางได้โจรเป็นสามีก็ได้ปฏิบัติโจรด้วยข้าวปลาอาหารต่าง ๆ เวลาผ่านไปได้ ๒-๓ วัน โจรก็คิดอุบายที่จะลวงภรรยาไปฆ่า เพื่อจะได้ยึดเอาเครื่องประดับของนางไปขายเพื่อนำเงิน

^๑มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระอัมมปิฎกสุกขาแปล ภาค ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๒๒๑.

^๒ สุต. ขุ. เถรี. ๒๖/๔๖๔/๔๗๕.

ไปซื้อเหล้ากิน จึงบอกกับนางว่าตนได้บนบานไว้ต่อเทวดาผู้สถิตอยู่ที่ภูเขาทังโจรว่า ขอให้รอดชีวิต เมื่อรอดชีวิตมาได้จึงอยากจะไปทำพิธีกรรมแก่เทวดาเป็นการแก้บน ฮิดาเศรษฐีผู้เป็นภรรยาที่รับอาสาจะไปทำพิธีกรรมด้วย นางจึงจัดเครื่องสิ่งของต่าง ๆ ที่จะใช้ในการทำพิธีกรรม และได้เดินทางไปยังเขาทังโจรพร้อมด้วยสามีและบริวารผู้ติดตาม เมื่อไปถึงเชิงเขา โจรได้ให้ภรรยาบอกแก่บริวารผู้ติดตามนั้นให้กลับไปก่อน แล้วพาภรรยาขึ้นไปยังยอดเขา เมื่อถึงยอดเขาแล้วโจรได้บอกแก่ภรรยาว่าได้ลงนางมาฆ่า เพื่อจะยึดเอาเครื่องประดับของนาง ฮิดาเศรษฐีอ่อนวอนขอชีวิตต่อโจร แต่โจรไม่ยอม นางจึงออกอุบายจะฆ่าโจรเสียโดยบอกกับโจรว่า ก่อนตายขอทำประทักษิณแสดงความเคารพแก่โจรผู้เป็นสามีเสียก่อน โจรหลงกลเชื่อภรรยา เมื่อนางทำประทักษิณ ๓ ครั้ง ไหว้โจรนั้นในที่ ๔ สถาน เมื่อโจรเผลอจึงผลักโจรตกลงไปในเหว ร่างของโจรตกลงเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย เมื่อฆ่าโจรแล้วนางก็ไม่คิดจะกลับบ้านด้วยเกรงบิดามารดาจะซักถาม จึงทิ้งเครื่องประดับเสียแล้วท่องเที่ยวไปในป่า ต่อมานางได้พบกับพระสาร์บุตรและได้บวชในสำนักของภิกษุณี เมื่อบวชแล้วนางได้ชื่อว่าพระกมลเกสิเถรี หลังจากทีพระกมลเกสิเถรีบวชได้ ๒-๓ วันก็บรรลอรหัตต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่า ตามหลักพุทธปรัชญานั้นสตรีก็สามารถเข้าถึงนิพพานได้เช่นเดียวกับบุรุษอันแสดงให้เห็นว่าพุทธปรัชญาได้ให้ความเสมอภาคกับบุรุษและสตรีอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อที่น่าสังเกตุคือ บุคคลที่ยกตัวอย่างมาทั้งหมดนี้ ล้วนแต่เป็นผู้ครองเพศบรรพชิตทั้งสิ้น จึงอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า เฉพาะบรรพชิตเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงความสุขสูงสุดได้ ส่วนผู้เป็นคฤหัสถ์เข้าถึงความสุขดังกล่าวนี้ไม่ได้ ซึ่งความจริงแล้วทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สามารถเข้าถึงความสุขสูงสุดได้ เมื่อได้ดำเนินตามปฏิปทาอย่างถูกต้อง พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติไว้ว่า

ทุกคนจะต้องบวช ทั้งนี้เพราะคฤหัสถ์ก็มีโอกาสที่จะประพฤติธรรม เพื่อเข้าถึงความสุขระดับสูงได้ ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่เป็นบรรพชิต ถ้าประพฤติมิชอบ ปฏิบัติมิชอบแล้วก็ไม่ชื่อว่าดำเนินตามปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุข ตัวพุทธพจน์ว่า

ดูกรมาณพ ในเรื่องนี้เราแยกออกกล่าว เราไม่รวมกล่าว เราพรรณนา การปฏิบัติผิดของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต ดูกรมาณพจริงอยู่ คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมชื่อว่าเป็นผู้ไม่ยินดีกุศลธรรม เครื่องนำออกจากทุกข์ เพราะเหตุแห่งอธิกกรรมคือการปฏิบัติผิด ดูกรมาณพ เราพรรณนาการปฏิบัติชอบของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต จริงอยู่คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้ยินดีกุศลธรรม เครื่องนำออกจากทุกข์ เพราะเหตุแห่งอธิกกรรมคือการปฏิบัติชอบ ฯ

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ปรารถนาความสุขระดับสูง แม้จะเป็นคฤหัสถ์ ถ้าได้ดำเนินตามปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาอย่างถูกต้องแล้วก็สามารถเข้าถึงความสุขระดับสูงได้ เพราะฉะนั้นผู้ที่ เป็นคฤหัสถ์จึงดำเนินปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขทั้งในระดับต่ำ คือ กามสุข และระดับสูงคือนิพพานสุข ตัวอย่างของคฤหัสถ์ที่สามารถเข้าถึงความสุขระดับสูงได้แก่บุคคลต่อไปนี้

๑ พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาของพระพุทธเจ้า ทรงบรรลุโสดาปัตติผล^๑ และทรงบรรลุอนาคามีผล^๒ ในเวลาต่อมา

๒ พระนางมหาปชาปติโคตมิ พระมารดาเลี้ยงของพระพุทธเจ้า ทรงบรรลุโสดาปัตติผล^๓ และต่อมาได้บวชเป็นภิกษุณีในสำนักของพระพุทธเจ้าและเป็นภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธศาสนา

^๑ สุต. ม. ม. ๑๓/๗๑๐/๕๓๑-๕๓๒.

^๒ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค๑, หน้า ๑๕๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

๓ ข้างขึ้นหม้อซื่อ ขกัการะ บรรลุนาคามีผล^๑

๔ นางวิสาขา มหาอุบาสิกา ในสมัยพุทธกาล บรรลุโสดาปัตติผลตั้งแต่อายุได้

๗ ขวบ^๒

๕ อนาถปิณฑิกเศรษฐี มหาอุบาสิกในสมัยพุทธกาล บรรลุโสดาปัตติผล^๓

บุคคลผู้ได้รับความสุขตามหลักพุทธปรัชญาที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างทั้งหมดนี้ เป็นเครื่อง
แสดงให้เห็นว่า ความสุขในพุทธปรัชญามีจริง และนิพพานสุขมีจริงดังที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว

^๑สุต. ม. ม. ๑๓/๔๑๗/๓๒๑.

^๒มหาเมฆนทีราชวิทยาลัย, พระธรรมบทกฎีกาแปล ภาค ๓, หน้า ๗๒.

^๓มหาเมฆนทีราชวิทยาลัย, พระธรรมบทกฎีกาแปล ภาค ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ

มหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆนทีราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย